

виключати”. Штайнмаєр переконаний, що нині треба докласти усіх зусиль, щоб запобігти розколу Європи. Водночас як сигнал розрядки він сприйняв згоду Росії на відведення своїх військ від російсько-українського кордону [10].

Інструментом вирішення важливих внутрішньо – та зовнішньополітичних питань може слугувати співпраця України з Німеччиною в рамках організації “Веймарський трикутник”. Адже однією з цілей створення даної організації було сприяння євро інтеграційним прагненням Польщі.

Отже членство в ній може бути корисним для нашої держави. А поки що головною метою взаємодії Україна – “Веймарський трикутник” є забезпечення стабільного транспортування енергоносіїв [11].

Список використаних джерел

1. “Веймарський трикутник” і Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://courier.com.ua/>
2. Веймарський трикутник об'явив Росію стратегічним партнером // *Економіческие Известия*. – 12.06.2006.
3. Країни Веймарського трикутника підтримують територіальну цілісність та євро інтеграційний поступ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://1tv.com.ua/>
4. Kaminski A.Z., Kozakiewicz J. Stosunki polsko-ukrainskie 1992–1996. Raport / A.Z. Kaminski, J. Kozakiewicz. – Warszawa : Centrum stosunkow międzynarodowych, 1997. – 55 s.
5. Кривонос Р. Польсько-німецькі відносини у 90-ті роки / Р.А. Кривонос // *Універсум*. – 1999. – № 3–4. – С. 12–16.
6. Панаріна О. Багатосторонній вимір польсько-німецького співробітництва в рамках “веймарського трикутника” // *Наукові записки*. – 2010. – № 5 (49). – С. 396–402.
7. Берлін закликають створити “проукраїнський трикутник” з Москвою і Варшавою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/>
8. Посли Веймарського трикутника: Україна має зберігати європейський курс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/>
9. Веймарський трикутник запрацював після чотирирічної паузи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/>
10. Веймарський трикутник за “переосмислення” відносин зі східними сусідами ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fpri.kiev.ua/?p=13689>
11. Сокол С. М. Українсько-німецькі відносини (2000–2009 рр.). Дис. д-ра іст. наук : 07.00.02. – К., 2010. – 209 с.

References

1. “Vejmars'kyj trykutnyk” i Ukraї'na [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://courier.com.ua/>
2. Vejmarskij treugol'nik objavil Rossiju strategicheskim partnerom // *Jekonomicheskie Izvestija*. – 12.06.2006.
3. Krai'ny Vejmars'kogo trykutnyka pidtrymujut' terytorial'nu cilisnist' ta jevro integracijnyj postup Ukraї'ny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://1tv.com.ua/>
4. Kaminski A.Z., Kozakiewicz J. Stosunki polsko-ukrainskie 1992–1996. Raport / A.Z. Kaminski, J. Kozakiewicz. – Warszawa : Centrum stosunkow międzynarodowych, 1997. – 55 s.
5. Kryvonos R. Pol's'ko-nimec'ki vidnosyny u 90-ti roky / R. A. Kryvonos // *Universum*. – 1999. – № 3–4. – S. 12–16.
6. Panarina O. Bagatostoronnij vymir pol's'ko-nimec'kogo spivrobotnytstva v ramkah “vejmars'kogo trykutnyka” // *Naukovi zapysky*. – 2010. – № 5 (49). – S. 396–402.
7. Berlin zaklykajut' stvoryty “proukraї'ns'kyj trykutnyk” z Moskvoju i Varshavoju [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dw.de/>
8. Posly Vejmars'kogo trykutnyka: Ukraї'na maje zberigaty jevropejs'kyj kurs [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dw.de/>
9. Vejmars'kyj trykutnyk zapracjuvav pislja chotyryrїchnoi' pauzy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dw.de/>
10. Vejmars'kyj trykutnyk za “pereosmyslennja” vidnosyn zi shidnymi susidami JeS [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://fpri.kiev.ua/?p=13689>
11. Sokol S.M. Ukraї'ns'ko-nimec'ki vidnosyny (2000–2009 rr.).

Dys. d-ra ist. nauk : 07.00.02. – К., 2010. – 209 s.

Cherkas T. V., graduate student, Department of History and Archaeology of the Slavs, the Institute of History Education National Pedagogical University M. P. Dragomagova (Ukraine, Kiev), cherkaskh@ukr.net

The Weimar triangle and Ukraine

This paper describes the issue of Ukraine's accession to the EU. Based on the analysis of articles highlighted the role of “Weimar Triangle” and leading countries, including Germany and Poland.

Keywords: “Weimar Triangle”, Ukraine, Germany, Poland, France, EU.

Черкас Т. В., аспірантка кафедри історії та археології славян, Інститут історического образования Національного педагогического університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), cherkaskg@ukr.net

“Веймарський трикутник” и Україна

Рассматриваются вопросы о вступлении Украины в ЕС. На основе анализа статей освещается роль “Веймарского треугольника” и ведущих стран мира, в частности Германии и Польши.

Ключевые слова: “Веймарский треугольник”, Украина, ФРГ, Польша, Франция, ЕС.

* * *

УДК 94(477)“1950/1960”:631

Семененко М. Г.

аспірант кафедри історії України та суспільних дисциплін, Черкаський державний технологічний університет (Україна, Черкаси), istorija_ukr@mail.ru

Широка хімізація сільського господарства УРСР в кінці 50-х – 60-х років минулого століття

Автор ставить за ціль розширити уявлення читача про хід та характерні особливості процесу широкої хімізації сільського господарства в Україні в кінці 50-х–60-х роках минулого століття. Дослідження базується на основних принципах науковості, історизму, систематичності, всебічності та плюралізму. Послідовне дотримання цих принципів дозволяє якомога об'єктивніше розкрити означене питання.

Автор відмічає, що широка хімізація сільського господарства стала черговою спробою радянської влади вирішити зернову проблему, яка навісила над країною ще на початку 50-х років.

Ключові слова: зернова проблема, хімізація сільського господарства, мінеральні добрива, пестициди.

За сучасних умов пошуку в Україні оптимальної моделі її соціально-економічного розвитку важливе значення має раціональне використання як світового, так і вітчизняного досвіду вирішення народногосподарських проблем. У такому контексті цілком актуальним є звернення до об'єктивного наукового аналізу подій, пов'язаних із реалізацією масштабної програми широкої хімізації сільського господарства в Україні в кінці 50-х – 60-х роках минулого століття. Цінність дослідження зумовлена вже тим, що широка хімізація була зорієнтована на вирішення комплексу актуальних соціокультурних питань. Насамперед йдеться про такі вкрай гострі, як забезпечення стабільного розвитку сільського господарства та швидке поліпшення стану задоволення нагальних соціально-побутових потреб людей.

Ступінь дослідження проблеми. Історіографія процесу широкої хімізації сільського господарства в Українській РСР та її значення для підвищення сільськогосподарського виробництва достатньо велика, проте багато авторів підходили до розгляду цього питання заполітизовано, що перешкоджало неупередженості та достатній аргументованості при дослідженні проблеми.

Українську історіографію теми, що її досліджуємо, можна поділити на два періоди: радянський та

сучасний. Для досліджень радянського періоду характерний заідеологізований підхід до вивчення певних аспектів, що призводив до ігнорування недоліків та прорахунків у втіленні державної політики з хімізації господарства. А, отже, до обмеженості та упередженості досліджень. Однак, цінним у працях того часу було те, що їхні автори вводили до наукового обігу велику кількість фактичного матеріалу, який дає змогу сформулювати бачення досягнень в процесі хімізації сільського господарства.

Серед сучасних дослідників варто згадати О. М. Скрипник [1; 2; 3]. В своїх працях авторка з нових методологічних підходів робить спробу проаналізувати особливості реалізації програми “велика хімія” та її вплив на розвиток сільського господарства. Звертає увагу на негативні наслідки “великої хімії” на навколишнє середовище. Тому автор статті ставить за ціль дослідити хід та характерні особливості процесу широкої хімізації сільського господарства в Україні в кінці 50–х – 60–х роках минулого століття.

Протягом 50–х років минулого століття радянською владою було реалізовано цілу низку заходів направлених на вирішення зернової проблеми. Серед них варто згадати освоєння цілини, зміна податкової системи та підвищення закупівельних і заготівельних цін та інші. Однак, їх реалізація так і не дозволила зупинити негативну тенденцію вітчизняного аграрного сектору. Так, вже на початку 1960–х рр. керівництво СРСР було вимушене імпортувати зерно.

Саме в зв’язку з кінця 50–х років зернова проблема в СРСР стала вирішуватися в руслі політики інтенсифікації сільського господарства. Почалося збільшення капіталовкладень. Вживалися заходи з механізації сільськогосподарських робіт. Більше уваги стало приділятися вибору оптимальних агротехнологічних прийомів.

Велика увага почала приділятися хімізації сільського господарства. Так, вже в постанові травневого Пленуму ЦК КПРС в 1958 р. “Про прискорення розвитку хімічної промисловості і особливо виробництва синтетичних матеріалів та виробів з них для задоволення потреб населення і потреб народного господарства” йшла мова про нагальну потребу в збільшенні обсягів виробництва мінеральних добрив [4, с. 407]. Цей курс був підтверджений Директивами ХХІ з’їзду партії (січень–лютий 1959 р.). Зокрема передбачалося, що вже до 1965 року відставання хімічної індустрії буде ліквідовано і сільське господарство отримає достатню кількість хімічної продукції [5, с. 5].

Конкретні дії щодо широкої хімізації та за її рахунок інтенсифікації сільського господарства було вироблено на грудневому (1963 р.) і лютневому (1964 р.) Пленумах ЦК КПРС. Зокрема їх рішеннями передбачалось збільшення до 1970 р. виробництва мінеральних добрив та пестицидів. Так, передбачалось, що виробництво засобів хімічного захисту рослин по СРСР в 1970 р. складе 800–900 тис. т. на рік, що майже в 6 разів більше, ніж в 1964 р. Виробництво гербіцидів за цей же час планувалось збільшити в 13 раз, фунгіцидів – в 5,5 рази, інсектицидів в 2,7 рази [6, с. 12]. За період з 1964 по 1970 р. було намічено побудувати 200 нових і реконструювати понад 500 діючих підприємств [7, с. 30].

Лише в УРСР на протязі 1961–1970 рр. в хімічну промисловість було вкладено 20 млрд. крб., у тому числі в 1961–1965 рр. – близько 7,5 млрд., а в 1966–1970 рр. – приблизно 12,5 млрд. крб. За десять років було введено в дію 95 хімічних підприємств, багато великих хімічних цехів і виробництв. Майже всі діючі підприємства були реконструйовані і розширені. Обсяг продукції хімічної промисловості виріс в 3,5 рази, в тому числі мінеральних добрив – у 4 [8, с. 76].

Виробництво мінеральних добрив в Українській РСР включало в себе три головні напрямки: розбудову та освоєння виробничих потужностей з випуску азотних, фосфатних та калійних добрив [9, с. 257].

Виробництво азотних добрив в УРСР зростало найбільшми темпами і досягло в 1975 р. 8183 тис. т (в умовних туках), збільшившись таким чином за 10 років у 3,7 рази. В Україні на середину 1960–х рр. вироблялося 29% азотних добрив СРСР. Таке зростання виробництва було забезпечено в результаті розширення і реконструкції раніше введених потужностей на Лисичанському, Горлівському, Дніпродзержинському хімічних комбінатах, а також будівництвом нових цехів і виробничих комплексів.

Виробництво аміаку удосконалювалося: укрупнювалися габарити і підвищувалася продуктивність агрегатів синтезу та інших апаратів і механізмів. Наприкінці 1960–х рр. було закінчено будівництво гранульованої аміачної селітри на Горлівському хімічному комбінаті потужністю 250 тис. т на рік [1, с. 43].

Було організовано випуск карбаміду – концентрованого азотного добрива з вмістом поживних речовин близько 46%, виробництво якого в загальному обсязі азотних добрив складало на 1970 р. вже близько 20%, на Черкаському хімічному комбінаті, а також амофосу на Кримському заводі пігментного двоокису титану. Наприкінці 1950–х рр. в УРСР вироблялася аміачна, натрієва, кальцієва селітра. Однак, у світовій практиці все більшого значення набувало застосування рідких азотних добрив, тобто рідкого аміаку, а також комплексних сполук аміаку.

У підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва важливу роль відігравали фосфорні добрива, які сприятливо впливають на ріст і розвиток рослин, підвищують якість продукції та врожайність. Ці добрива виготовляли в основному на Сумському і Вінницькому хімічних комбінатах, Костянтинівському хімічному і Одеському суперфосфатному заводах [2, с. 108].

Калійні добрива в радянській Україні виробляли на Стебниківському калійному і Калуському хімікометалургійному комбінатах. За період 1965–1975 рр. їх випуск збільшився лише на 73% і це зростання було найменшим серед усіх добрив, що виготовлялися в республіці. Питома вага України в загальносоюзному обсязі виробництва калійних добрив становила 9,7% [1, с. 44].

Варто відмітити, що для процесу нарощування виробничих потужностей з випуску хімічної продукції для сільського господарства були притаманні ті самі недоліки, що й в цілому з хімічної галузі, а введення в дію потужностей по виробництву мінеральних добрив виконувалося незадовільно. Такий стан справ був

наслідком недостатньої уваги до будівництва об'єктів з виробництва мінеральних добрив, незадовільного матеріально-технічного забезпечення будов, неукомплектованості об'єктів робітниками, недоліків в організації будівельно-монтажних робіт, відставання у створенні виробничої бази будівельно-монтажних організацій, затримки видачі технічної документації [3, с. 204].

Незважаючи на труднощі, які відчувала галузь, протягом лише 1958–1966 рр. виробництво мінеральних добрив по УРСР зросло з 3,38 до 7,93 млн. т. А за період 1958–1970 рр. використання мінеральних добрив в республіці зросло майже в 8 разів. За абсолютним виробництвом мінеральних добрив Україна уже в 1970-х рр. випереджала Англію, Бельгію, Швецію, Італію, а також усі країни соціалістичного табору. Проте це була перемога лише в кількісних показниках [7, с. 60].

Слід зауважити, що нарощування потужностей хімічної промисловості та широке впровадження її здобутків в сільське господарство дало свої результати. Так, протягом 60-х років ми спостерігаємо збільшення валових зборів основних сільськогосподарських культур. Яке в першу чергу було забезпечено за рахунок підвищення їх врожайності. Так середньорічна врожайність зернових культур в цілому по країні підвищилася з 10 центнерів за 1962–1965 роки до 13,2 центнера з гектара в 1966–1969 роках, цукрових буряків, відповідно, з 165 до 225 центнерів, картоплі – з 94 до 114 центнерів і овочів – з 117 до 131 центнеру з гектара.

Досягнуте за період з кінця 50-х – 60-ті роки підвищення врожайності сільськогосподарських культур зумовлено значною мірою зростанням застосування мінеральних і органічних добрив, розширенням робіт з вапнування ґрунтів і широким використанням хімічних засобів захисту рослин [10, с. 239].

В одержанні високих і сталих врожаїв сільськогосподарських культур поряд з широким застосуванням мінеральних добрив велике значення мала систематична і ефективна боротьба з шкідниками та хворобами рослин і бур'янами, заснована на комплексному здійсненні агротехнічних та хімічних заходів.

Щодо характеристики виробництва пестицидів на хімічних підприємствах УРСР то варто відмітити що якщо в 1950 рр. в УРСР виробляли лише два препарати хімічного захисту рослин – ДДТ та ДНОК, то в наступні періоди їх асортимент значно зріс. У 1960-ті рр. в УРСР було освоєно виробництво таких препаратів, як кельтам та висококонцентровані порошки ДДТ. Протягом 1962–1963 рр. на Одеському суперфосфатному заводі та Сакському хімічному комбінаті вперше на Україні було організовано виробництво мідного купоросу. На Рубіжанському хімічному комбінаті в 1962 р. за рахунок розширення діючого виробництва було збільшено потужності з випуску препарату ДНОК, застосування якого на 40% зменшувало втрати врожаю садових культур. За технологією, розробленою Академією наук УРСР, на Красноперекопському бромному заводі було побудовано цех з виготовлення авеніну – препарату, який застосовувався в боротьбі з шкідниками цукрових плантацій, який був у 4 рази

ефективнішим від аналогічних препаратів, що існували на той час [11, с. 11].

На початку 1970-х рр. були введені в дію цехи з виготовлення хімічних засобів захисту рослин на Дніпродзержинському та Первомайському хімічних комбінатах. У результаті випуск отрутохімікатів (у перерахунку на 100% вмісту поживної речовини) для потреб рослинництва і тваринництва в 1968 р. збільшився в порівнянні з 1965 р. на 34,4%. Хімічна промисловість УРСР давала сільському господарству понад 100 видів препаратів для боротьби зі шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур. Проте, навіть попри ці успіхи на кінець 60-х років радянській владі так і не вдалося налагодити виробництво хімічних засобів захисту рослин, яке повністю б задовольняло потреби сільського господарства. Основною причиною цього була нестача сировини для виробництва необхідної продукції, а створені потужності з її виробництва завантажувалися не повністю [12, с. 6].

Однак варто зауважити, що попри недостатні обсяги виробництва пестицидів за період з 1960 по 1969 рр. площі які оброблялись пестицидами в УРСР зросли в 2,7 рази. Найбільше за цей період зросло використання гербіцидних препаратів. Площі які оброблялись цією групою пестицидів за означений період зросли приблизно в 16,5 раз.

Застосування хімічних засобів захисту рослин дало можливість зберегти значну кількість сільськогосподарської продукції.

Освоєння хімічною промисловістю виробництва фосфор-органічних препаратів дозволило значно поліпшити захист посівів основних сільськогосподарських культур від шкідливої черепашки і хлібних жуків, попелиць та інших шкідників, що сприяло скороченню втрат врожаю.

Повне забезпечення посівів цукрових буряків поліхлорпіреном вирішило проблему захисту цієї культури від бурякового довгоносика, дозволило скоротити пересівання буряка, знизити в два рази норму висіву насіння і ліквідувати річний збір довгоносика, на що щорічно витрачалося 6–8 млн. людино-днів [13, с. 348].

Це в свою чергу дозволило підвищити ефективність сільського господарства. За деякими підрахунками використання хімічних засобів захисту рослин дозволило щорічно отримувати додатково сільськогосподарської продукції приблизно на 2 млрд. карбованців. Кожен карбованець, використаний для захисту рослин, дав в середньому до 12 карбованців доходу [14, с. 34]. Однак слід констатувати, що головної мети широка хімізація сільського господарства так і не досягла. Так якщо на початку 60-х років СРСР імпортувало близько 3 млн. т. зерна то на початку 70-х років ця цифра вже сягала 7 млн. т.

Таким чином, широка хімізація сільського господарства стала черговою спробою радянської влади вирішити зернову проблему, яка нависла над країною ще на початку 50-х років. Для її реалізації було збудовано та реконструйовано значну кількість підприємств хімічної промисловості. Збільшено обсяги виробництва мінеральних добрив та пестицидів. Це звісно дало свої позитивні результати – збільшення врожайності сільськогосподарських культур та

здешевлення їх собівартості. Однак і цього виявилось недостатньо для забезпечення сталого розвитку та стрімкого підвищення сільськогосподарського виробництва. Сільському господарству поставлялися мінеральні добрива з порівняно невисоким вмістом поживних речовин. Крім того на кінець 60-х років радянській владі так і не вдалося налагодити виробництво хімічних засобів захисту рослин, яке повністю б задовольняло потреби сільського господарства. Основною причиною цього була нестача сировини для виробництва необхідної продукції, а створені потужності з її виробництва завантажувалися не повністю. У зв'язку з цим широка хімізація так і не стала тією панацеєю на яку покладалися радянська влада.

Список використаних джерел

1. Скрипник О.М. Особливості виробництва хімічної продукції для сільського господарства в Українській РСР у 1960–1980-ті рр. // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. 134. – Т. 147. Історія. – С. 41–45.
2. Скрипник О.М. Хімізація сільського господарства УРСР наприкінці 1950-х – 1980-ті рр. та вплив хімічних підприємств на екологічний стан довкілля // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів “Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень” (10–11 травня 2011 року): у 3 т. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – Т. 1. – С. 107–109.
3. Скрипник О.М. Хімізація сільського господарства на Черкащині (друга половина 1950-х – 1980-ті рр.) // Регіональні проблеми української історії: збірник наукових праць. – Умань, 2010. – Вип. 3. – С. 203–211.
4. Постановление пленума ЦК КПСС “Об ускоренном развитии химической промышленности и особенно производства синтетических материалов и изделий из них для удовлетворения потребностей населения и нужд народного хозяйства” 7 мая 1958 г. // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. Сборник за 50 лет. – М.: Политиздат, 1968. – Т. 4. 1953–1961 года. – С. 406–411.
5. Костин М. Дія блага народа / М. Костин. – М.: Госполитиздат, 1959. – 23 с.
6. Федоренко Н.П., Савинский Э.С. Очерк по экономике химической промышленности / Н.П. Федоренко, Э.С. Савинский. – М.: Высшая школа, 1960. – 360 с.
7. Филиппова С.С. Химизация народного хозяйства – одно из направлений технического прогресса в СССР / С.С. Филиппова. – М.: Знание, 1967. – 209 с.
8. Борисович Г.Ф., Васильев М.Г. Научно-технический прогресс и экономика химической промышленности / Г.Ф. Борисович, М.Г. Васильев. – М.: Химия, 1977. – 191 с.
9. Колоша І.Л. Застосування добрив у сівозмінах основних зон Української РСР // Хімізація сільського господарства / за ред. І.Л. Колоши. – К.: Урожай, 1966. – С. 256–298.
10. Петренко В.С. Село на шляху піднесення (1951–1969) / В.С. Петренко. – К.: Наукова думка, 1970. – 348 с.
11. Оболенский К.И. Некоторые проблемы химизации сельского хозяйства // Эффективность химизации народного хозяйства / Под ред. Э.С. Савинского. – М.: Химия, 1977. – С. 5–14.
12. Парамонова В.Ф. Применение ядохимикатов в сельском хозяйстве и его последствия. Техничко-экономическая информация / В.Ф. Парамонова, М.Е. Рейтенберг. – Киев: Здоров'я, 1970. – 8 с.
13. Народне господарство Української РСР в 1965 р. Статистичний щорічник. – К.: Статистика, 1966. – 715 с.
14. Хрущев Н.С. Ускоренное развитие химической промышленности – важнейшее условие подъема сельскохозяйственного производства и роста благосостояния народа. Доклад и заключительное слово на Пленуме ЦК КПСС 9 и 13 декабря 1963 г. / Н.С. Хрущев. – М.: Политиздат, 1963. – 127 с.

References

1. Skrypnyk O.M. Osoblyvosti vyrobnytstva himichnoi produktsii dlja sil'skogo gospodarstva v Ukrainskij RSR u 1960–1980-ti rr. // Naukovi praci: naukovo-metodychnyj zhurnal. – Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mogyly, 2010. – Vyp. 134. – T. 147. Istorija. – S. 41–45.
2. Skrypnyk O.M. Himizacija sil's'kogo gospodarstva URSR naprykinci 1950-h – 1980-ti rr. ta vplyv himichnyh pidpryjemstv na ekologichnyj stan dovkillja // Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferencii studentiv i aspirantiv “Moloda nauka Volyni: pryorityty ta perspektyvy doslidzhen” (10–11 travnja 2011 roku): u 3 t. – Luc'k: Volyn. nac. un-t im. Lesi Ukrain'ky, 2011. – T. 1. – S. 107–109.
3. Skrypnyk O.M. Himizacija sil's'kogo gospodarstva na Cherkashyni (druga polovyna 1950-h – 1980-ti rr.) // Regionalni problemy ukraïnskoi istorii: Zbirnyk naukovykh prac. – Uman, 2010. – Vyp. 3. – S. 203–211.
4. Postanovlenie plenuma CK KPSS “Ob uskorennom razvitii himicheskoi promyshlennosti i osobenno proizvodstva sinteticheskikh materialov i izdelij iz nih dlja udovletvorenija potrebnoŝej naselenija i nuhd narodnogo hozjajstva” 7 maja 1958 g. // Reshenija partii i pravitel'stva po hozjajstvennym voprosam. Sbornik za 50 let. – M.: Politizdat, 1968. – T. 4. 1953–1961 goda. – S. 406–411.
5. Kostin M. Dlja blaga naroda / M. Kostin. – M.: Gospolizdat, 1959. – 23 s.
6. Fedorenko N.P., Savinskij Je.S. Oчерk po jekonomike himicheskoi promyshlennosti / N.P. Fedorenko, Je.S. Savinskij. – M.: Vysshaja shkola, 1960. – 360 s.
7. Filippova S.S. Himizacija narodnogo hozjajstva – odno iz napravlenij tehničeskogo progressa v SSSR / S.S. Filippova. – M.: Znanie, 1967. – 209 s.
8. Borisovich G.F., Vasil'ev M.G. Nauchno-tehničeskij progress i jekonomika himicheskoi promyshlennosti / G.F. Borisovich, M.G. Vasil'ev. – M.: Himija, 1977. – 191 s.
9. Kolosha I.L. Zastosuvannja dobryv u sivozminah osnovnyh zon Ukrainskoi RSR // Himizacija sil'skogo gospodarstva / Za red. I.L. Koloshy. – K.: Urozhaj, 1966. – S. 256–298.
10. Petrenko V.S. Selo na shljahu pidnesennja (1951–1969) / V.S. Petrenko. – K.: Naukova dumka, 1970. – 348 s.
11. Obolenskij K.I. Nekotorye problemy himizacii sel'skogo hozjajstva // Jeffektivnost himizacii narodnogo hozjajstva / Pod red. Je. S. Savinskogo. – M.: Himija, 1977. – S. 5–14.
12. Paramonova V.F. Primenenie jadohimikatov v sel'skom hozjajstve i ego posledejstvija. Tehniko-jekonomičeskaja informacija / V.F. Paramonova, M.E. Rejtenberg. – Kiev: Zdorovja, 1970. – 8 s.
13. Narodne gospodarstvo Ukrainskoi RSR v 1965 r. Statystičnyj shhorichnyk. – K.: Statystyka, 1966. – 715 s.
14. Hrushhev N.S. Uskorennoe razvitie himicheskoi promyshlennosti – vazhnejshee uslovie podema sel'skohozjajstvennogo proizvodstva i rosta blagosostojanija naroda. Doklad i zaključitelnoe slovo na Plenumе CK KPSS 9 i 13 dekabrja 1963 g. / N.S. Hrushhev. – M.: Politizdat, 1963. – 127 s.

Semenenko N. G., graduate student of the history of Ukraine and Social Sciences Cherkassy State Technological University (Ukraine, Cherkassy), istorija_ukr@mail.ru

Widespread use of chemicals in agriculture of USSR in the late 50's – 60's of last century

The article aims to broaden the reader's idea about the course and characteristics of the general process of the use of chemicals in agriculture of Ukraine in the late 50's – 60's of last century. The research is based on the basic principles of science, historicism, systematic, comprehensiveness and pluralism. Consistent adherence of these principles allows, as objectively as possible, to reveal definite issue.

The background and implementation of the broad use of chemicals in agriculture are analyzed in the paper. The characteristics of the general use of chemicals in agriculture of USSR in the late 50's – 60's of last century are also analyzed. We investigate also the influence of chemicals on the yield of major crops.

The author notes that the wide use of chemicals in agriculture was another attempt of the Soviet government to solve grain problem that hung over the country in the early 50s.

Keywords: grain problem, the use of chemicals in agriculture, pesticides, fertilizers.

*Семененко Н. Г., аспірант кафедри історії України та
общественных дисциплин, Черкасский государственный
технологический университет (Украина, Черкассы),
istorija_ukr@mail.ru*

Широкая химизация сельского хозяйства УССР в конце 50–х – 60–х годах прошлого века

*Автор ставит целью расширить представление читателя о ходе и
характерных особенностях процесса широкой химизации сельского хозяйства в
Украине в конце 50–х – 60–х годах прошлого века. Исследование базируется на
основных принципах научности, историзма, систематичности,
всесторонности и плюрализма. Последовательное соблюдение этих принципов
позволяет как можно объективнее раскрыть обозначенный вопрос.*

*Автор отмечает, что широкая химизация сельского хозяйства стала
очередной попыткой советской власти решить зерновую проблему, которая
нависла над страной еще в начале 50–х годов.*

Ключевые слова: зерновая проблема, химизация сельского хозяйства,
минеральные удобрения, пестициды.

* * *

УДК 796.5(477)

Чепурда Г. М.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри туризму та готельно–ресторанної справи,
Черкаський державний технологічний університет
(Україна, Черкаси), anna_chepurda@ukr.net

МЕЛІОРАТИВНА СКЛАДОВА “ВЕЛИКОГО ПЛАНУ ПЕРЕТВОРЕННЯ ПРИРОДИ”

*Досліджено екологічні наслідки гідромеліоративних робіт, які
здійснювались відповідно до “Великого плану перетворення природи”.
Встановлено, що якість виконання робіт по зрошенню та осушенню земель
була незадовільною, що зрештою призвело до цілого ряду проблем: затоплення
родючих земель, переформування берегів. Досліджено вплив важливого
гідродинамічного фактору, яким було вітрове хвилювання, а також спроби
радянського уряду подолати негативні наслідки антропогенного впливу у 1960–
х рр., які проявились у намаганнях створити прияркові та прибалочні лісові
полоси. Однак не було в повній мірі виконано запланований обсяг робіт по
створенню захисних лісових насаджень у районах водосховищ. Встановлено
причини невиконання планів протиерозійних робіт. У статті відмічено і той
факт, що трансформація річкових систем під впливом господарської
діяльності змінювала природні процеси формування якості води джерел
зрошення.*

Ключові слова: гідробудівництво, зрошення, захисні лісові насадження,
протиерозійні роботи, меліорація земель.

Відповідно до “Великого плану перетворення природи” масив територій, які раніше не використовувались зовсім, або використовувались слабо для потреб сільського господарства, планувалося осушити для того, щоб вивільнити нові території під ефективне сільське господарство. Адаже даний вид сільськогосподарської меліорації, через відсутність машинно–енергетичної бази для освоєння вже осушених площ і подальшого їх розширення, не одержував належного розвитку, а за роки Великої Вітчизняної війни зрошувально–осушувальні інженерні системи прийшли до занепаду і подальша відстрочка їх відновлення могла призвести до випадіння з сільськогосподарського користування найбільш цінних земель.

Лише у північній частині УРСР (Чернігівська, Сумська, Житомирська, північні частини Київської, Полтавської областей) розвиток культивування сільськогосподарських культур та урожайність залежали від своєчасного відводу надлишку як поверхневих, так і ґрунтових вод. У цій частині УРСР загальна площа боліт і заболочених орних земель складала 2 млн. гектарів. При проведенні на цих землях комплексу гідромеліоративних заходів, з’явилася б можливість збільшити кормові ресурси, розширити

посіви технічних, овочевих та інших культур. Вони вважалися великим резервом у зміцненні кормової бази, а також поліпшення природних кормових угідь.

Метою статті є вивчення заходів по здійсненню меліоративних робіт в УРСР, передбачених “Великим планом перетворення природи”.

Багато місцевостей, які не використовувались зовсім, або використовувались слабо для потреб сільського господарства у той час, планувалося осушити згідно з планом перетворення природи для того, щоб використовувати ефективно. При проведенні на цих землях комплексу гідромеліоративних заходів, з’явилася б можливість збільшити кормові ресурси, розширити посіви технічних, овочевих та інших культур, про що йшлося у доповіді М.С. Хрущова “Про заходи по боротьбі з посухою, освоєнню осушених земель та впорядкуванню водного господарства УРСР” від 18 серпня 1947 р. Й.В. Сталіну [1, с. 4]. Ці землі вважалися великим резервом у зміцненні кормової бази, а також поліпшення природних кормових угідь.

У листопаді 1947 р. було створено Головне управління по водогосподарському будівництву УРСР: іригації, осушенню та обводненню (“Укрівводбуд”) [2, с. 12]. Для вирішення проблем, пов’язаних зі здійсненням п’ятирічного плану меліоративних робіт, був задіяний Інститут інженерів водного господарства імені В.Р. Вільямса.

Переважно осушення земель проводилось у поліській зоні, де було зосереджено близько 80% усіх заболочених і перезволожених земель республіки, окрім цього регіону подібні заходи проводились на території Сумської, Чернігівської, Київської та Полтавської областей [3, с. 144]. Наприклад, лише на Житомирщині площа осушуваних об’єктів становила 115 тис. га [4, с. 44].

Так, в поліських районах було намічено роботи по розширенню орних земель за рахунок осушених раніше болотних, які не використовувались, та інших урочищ. Виходячи з цього, до плану 1954 року було включено:

1. Забезпечити відбудування і меліоративну підготовку раніше осушених болотних земель на площі 52,6 тис. гектарів, в тому числі в поліських районах – на площі 30,0 тис. гектарів.

2. Виконати очистку і ремонт осушувальних систем від мулу та обвалів в обсязі 650,0 тис. кубометрів, в тому числі механізмами 450,0 тис. кубометрів земельних робіт.

3. В зимовий період 1954 року провести на курсах і семінарах підготовку і перепідготовку колгоспних бригадирів по осушенню земель в кількості 300 чоловік.

4. Для виконання меліоративних робіт на осушених землях необхідно організувати в колгоспах меліоративні бригади.

5. Включити у виробничі плани МТС меліоративні роботи по відбудуванню раніше осушених болотних земель, очистці каналів від мулу, розкорчовці пнів та різних корчів і по зрізуванню купин за договорами з колгоспами [5, с. 14].

Протягом 1954 р. планувалося підготувати 1200 поливальників, було підготовлено – 2629 чол., відповідно бригадирів поливальних бригад планувалося